

Kur'an Açıklayıcısı Olarak Resulullah (s.a.a)

Dr. Aliekber Babai

Ayet ve rivayetlerden anlaşılan odur ki, Allah Rasülü'nün (s.a.a) önemli görevlerinden ve işlerinden biri Allah'ın kitabını öğretmek ve onun anlam ve maksatlarını açıklamaktır. Allah Teala bazı ayetlerde, ayetleri okumaya ilaveten kitap ve hikmeti öğretmeyi Hazret-i Peygamber'in işleri arasında saymıştır.¹ Kitabı öğretmenin, onun kıraatini öğretmeyle sınırlı olmadığı, onun anlam ve maarifini de kapsadığı ortadadır. "Kitap"tan sonra "hikmet"in zikredilmesi ve öğretimin her ikisine eşit seviyede atfedilmesi bizi bu anlayışa yaklaştırmaktadır. Aynı şekilde;

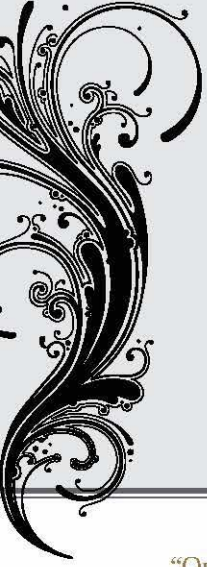
﴿وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ﴾²

Ayeti de insanlar için indirileni açıklamayı Hazret-i Peygamber'in vazifeleri arasında göstermiştir. Muteber bir rivayette İmam Sadık (a.s), "İnsanlar neden Ali'nin ve Ehl-i Beyt'inin adının Allah'ın kitabında yazmadığını soruyor" diyen Ebu Basir'e cevap verirken şöyle buyurmuştur:

﴿قولوا لهم ان رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم نزلت عليه الصلاة ولم يسم الله لهم ثلاثا ولا اربعا حتى كان رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم هو الذى فسر ذلك لهم. و نزلت عليه الزكاة ولم يسم لهم من كل اربعين درهما درهم حتى كان رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم هو الذى فسر ذلك. و نزل الحج فلم يقل لهم طوفوا اسبوعا حتى كان رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم هو الذى فسر ذلك لهم و نزلت أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرُّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ و نزلت فى على و الحسن و الحسين. فقال رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم فى على من كنت مولاة فعلى مولاة و قال اوصيكم بكتاب الله و اهل بيته﴾

¹ Bkz: Bakara 151, Âl-i İmran 164, Cuma 2.

² Nahl 44

Ayet ve rivayetlerden anlaşılan odur ki, Allah Rasûlü'nün (s.a.a) önemli görevlerinden ve işlerinden biri Allah'ın kitabını öğretmek ve onun anlam ve maksatlarını açıklamaktır. Allah Teala bazı ayetlerde, ayetleri okumaya ilaveten kitap ve hikmeti öğretmeyi Hazret-i Peygamber'in işleri arasında saymıştır.

“Onlara de ki: [Kur'an'da] Allah Rasûlü'ne (s.a.a) namaz [emri] nazil oldu, ama onun üç veya dört rekat olmasını Allah [Kur'an'da] beyan etmedi. Bunu halka tefsir eden Allah Rasûlü (s.a.a) oldu. Hazret'e zekat emredildi, ama [Kur'an'da] her kırk dirhemden bir dirhem zekat olduğu belirtilmedi. Onu insanlara Allah Rasûlü (s.a.a) tefsir etti. Yine hac ayeti nazil oldu, ama Kur'an'da yedi kere tavaf edileceği söylenmedi. Bunu insanlara Allah Rasûlü (s.a.a) tefsir etti. Ali, Hasan ve Hüseyin hakkında “Allah'a, Rasûl'e ve sizden olan emir sahiplerine itaat edin” ayeti nazil oldu. Allah Rasûlü (s.a.a) Ali hakkında şöyle buyurdu: “Ben kimin mevlasıysam Ali de onun mevlasıdır.” Yine şöyle buyurdu: “Size Allah'ın kitabını ve Ehl-i Beyt'imi bırakıyorum...”³

Bu bakımdan Allah Rasûlü'nün (s.a.a) ilk Kur'an-ı Kerim müfessiri olduğuna ve risalet çağında Kur'an ayetlerini tefsir edip açıkladığına tereddüt yoktur. Hazret-i Peygamber'in hatadan korunmuş ve masum olduğu, heva ve hevesiyle konuşmadığı, bilgisinin vahiyden neşet ettiği dikkate alındığında ayetler için beyan ettiği her anlamın, ayetin o manaya delaleti bizim için aşikar olsun ya da olmasın, Allah Teala'nın muradının ta kendisi olduğunda kuşku yoktur. O halde Hazret-i Peygamber'den muteber yolla bize ulaşan her tefsirin itibarı kesin ve eleştirilemezdir. Bu nokta Hazret-i Peygamber'i imanın gereklerindendir ve tüm Müslümanların ittifak ettiği bir konudur.

﴿وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا﴾⁴

³ *Usûlü Kafi*, c. 1, s. 346, Babu Nassillah azze ve celle ale'l-eimme aleyhisselam vahiden fevahid, h - dis 1; yine bkz: Hakim Haskani, Abdullah b. Abdullah, *Şevahidu'l-Tenzil*, c. 1, s. 191, hadis 203.

⁴ Haşr 7

Ayeti de buna delalet eder. Bu konunun bundan daha fazla tartışılmasına ihtiyaç yoktur. Tartışılıp araştırılması gereken, kıymetli İslam Peygamberi'nin (s.a.a) Kur'an'ı tefsirdeki bilgisiyle ilgili olarak ortaya atılan iki soruya cevap verilmesidir.

1. Acaba Allah Rasülü Kur'an'ın bütün anlam ve öğretilerine vakıf mıydı ve Kur'an'ın bütün anlam ve öğretilerini tefsire güç yetirebiliyor muydu, yoksa bunların bir bölümünü mü biliyordu, çünkü Allah'tan başka kimse bunları bilmez mi?

2. Hazret-i Peygamber Kur'an'ın ne kadarını tefsir etmiştir?

Peygamber-i Ekrem'in (s.a.a) Kur'an'ın Bütün Maarifine Vakıf Olması

Akl ve nakil, Allah Rasülü'nün (sallallahu aleyhi ve alihi ve sellem) Kur'an'ın bütün maarif ve ahkâmını, zâhir ve bâtınını, tefsir ve tevilini bildiğine delalet etmektedir. Çünkü:

Birincisi: Allah Teala katından birtakım manaları ifade için ayetler nazil olup bunları hiçkimsenin, hatta Allah Rasülü'nün (sallallahu aleyhi ve alihi ve sellem) bile anlayamaması akla uygun değildir. Kur'an, Allah Teala'nın kelimidir. Her kelâmın faydası da manaya delalet ve söyleyenin maksadının muhataba ulaşmasıdır. Bir kelâm, yalnızca bazı kimselerin maksadı bilebileceği kendine özgü simgeler ve sırlarla aktarılmış olsa bile muhatapların hiçbirinin anlayamayacağı ve söyleyenden başka kimsenin bilemeyeceği bir manayı kasdetmesi makul değildir.

Bu sebeple, Kur'an-ı Kerim'in, herkesin anlayamayacağı ve sadece belli kimselerin ya da yalnızca Allah Rasülü'nün (s.a.a) anlamaya güç yetirebileceği bâtını bulunması mümkün olmakla birlikte Allah'ın hikmet, ilim ve kudreti gözönünde bulundurulduğunda Kur'an'ın anlamı ve mevzularını hiçkimsenin, hatta Allah Rasülü'nün (s.a.a) bile anlayamayacağının kasdedilmesi muhaldir. O mananın kelâm yoluyla ifade edilmesi ya mümkün değildi ya da mümkündü ama mashalata uygun değildi. Yahut hem mümkündü, hem de maslahata uygundu. Birinci ve ikinci durumda kasıt Allah Teala'nın hikmetine uygun değildir. Hikmet sahibi Allah kendi kelâmıyla ilgili böyle bir anlamı kasdetmiş olamaz. Üçüncü durumda,

Kur'an-ı Kerim'in, herkesin anlayamayacağı ve sadece belli kimselerin ya da yalnızca Allah Rasülü'nün (s.a.a) anlamaya güç yetirebileceği bâtını bulunması mümkün olmakla birlikte Allah'ın hikmet, ilim ve kudreti gözönünde bulundurulduğunda Kur'an'ın anlamı ve mevzularını hiçkimsenin, hatta Allah Rasülü'nün (s.a.a) bile anlayamayacağının kasdedilmesi muhaldir.

kasdedilen manayı hiçkimsenin anlayamayacağı bir lafızla ifade, bilgisizliği ve yetersizliği gerektirir ki Allah Teala her ikisinden de münezzehtir.

İkincisi: Muteber rivayetler, Allah Rasülü'nün (s.a.a) ilimde derinleşmiş olan herkesten üstün olduğuna, Kur'an bütün tevil ve tenzilini Allah Teala'nın talimiyle bildiğine delalet etmektedir. Öyleyse Allah'ın bir şeyi ona indirip de tevilini öğretmemiş olması mümkün değildir. Bu rivayetlerden bazıları şunlardır:

- Bureyd b. Muaviye'den şöyle nakledilmiştir: İki imamdan birinden (İmam Bakır veya İmam Sadık aleyhimüsselam) “وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ”⁵ ayetinin tefsiri hakkında şöyle buyurdıklarını işittim:

﴿ فرسول الله افضل الراسخين في العلم قد علمه الله عز وجل جميع ما انزل عليه من التنزيل و التأويل و ما كان الله لينزل عليه شيئا لم يعلمه تأويله و اوصياؤه من بعده يعلمونه ﴾

“Allah Rasülü ilimde derinleşenlerin en üstünüdür. Allah azze ve celle ona indirdiğinin bütün tevil ve tenzilini öğretmiştir. Allah'ın ona bir şeyi indirip de tevilini öğretmemiş olması söz konusu değildir. Ondan sonraki vasiler de tamamını bilirler.”⁶

Sened Açısından

Bu rivayeti Kuleyni (rh) Kafi'de nakletmiştir. Meclisi de (rh) Muhammed b. Hasan Saffar'ın Basairu'd-Derecat'ından iki senedle Bihar'da aktarmıştır. Bu senedlerden biri, “Yakub b. Yezid, İbn Ebi Umeyr'den, o İbn Uzeyne'den, o Bureyd'den, o da Ebi Cafer'den (a.s)” şeklindedir. Bu isimlerin tamamı sikadır. Dolayısıyla bu rivayetin senedi, Kafi'de sahih olmayan İbrahim b. İshak vasıtasıyla nakledilmişse de Basair'den nakledilen tarikle sahih ve muteberdir.

Delalet Açısından

Allah Teala'nın sözünde (وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ) geçen “تأويل” kelimesindeki zamir Kur'an'a ve onun müteşabih kısmına atılır. Çünkü Allah Teala'nın Âl-i İmran suresinin yedinci ayetindeki bu sözü şu cümleden sonra gelmiştir:

﴿ هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ ﴾

⁵ Âl-i İmran 7

⁶ Usülü Kafi, c. 1, s. 270-271, babu enne'r-Rasihin fi'l-ilm hümu'l-eimme aleyhimüsselam, hadis 2; Biharu'l-Envar, c. 23, s. 199.

Bu ayet-i kerimenin sözkonusu cümlesi hususunda söylenmiş olan hadise dikkat edildiğinde “ما أنزل عليه” (Allah’ın Peygamber’e indirdiği) ile kasdedilenin ya hususen Kur’an-ı Kerim veya en azından Kur’an’ın kesin olarak bilinen kısmı olduğuna tereddüt kalmayacaktır. Tenzil ve tevilin her ikisi de masdardır. Fakat bu hadiste vasıf manasında kullanılmıştır. Bu ikisinin manası hakkında bazı ihtimaller varsa da burada zâhiren tenzil ile Kur’an’ın lafızları ve zâhir manaları; tevil ile de bâtın manaları murad edilmiştir. Fudayl’dan nakledilen muteber hadiste de Kur’an’ın zâhir ve bâtınına, onun tenzil ve tevil manası verilmiştir.⁷ Bundan dolayı “mine’t-tenzil ve’t-te’vil”deki “min” edatı eğer “ona indirilenin tamamı”nı ifade ediyorsa hadisin anlamı şudur ki, Allah, tenzil ve tevil (zâhir ve bâtın) olan Kur’an’ın tamamını Peygamber’ine öğretmiştir. Eğer “min” edatı “ona indirilen” cümlesini açıklıyorsa Allah Kur’an’ın hem tenzili (zâhir anlamlarla birlikte lafızlar), hem de tevilini (bâtın anlamların izahı) indirmiş ve bunların tamamını Peygamber’ine öğretmiş demektir. Her halükarda hadisin bu kısmının, Allah Rasûlü’nün (s.a.a) Kur’an’ın tüm anlam ve öğretilerine vakıf olduğuna dair delaletinde hiçbir belirsizlik yoktur. Hadisin devam cümlesi de (Allah’ın ona bir şeyi indirip de tevilini öğretmemiş olması sözkonusu değildir) bu anlamı teyit etmektedir. Çünkü bu cümlemin manası, Allah’ın, Peygamber’ine ne indirdiyse onun tevilini de öğrettiğidir. Allah’ın Peygamber’e Kur’an’ın tamamını indirdiği ve onun tevilini de öğrettiğinin de bâtını ve gizli anlamları olduğu gözönünde bulundurulduğunda cümlemin, Peygamber-i Ekrem’in, başkalarının da anlama kapasitesi bulunan Kur’an’ın zâhir anlamları bir yana, Kur’an’ın tamamındaki bâtını ve gizli anlamlara vakıf olduğuna delaleti aşıkardır.⁸

- Kuleyni (rh) Kafi’de şöyle rivayet etmiştir:

⁷ “عن فضيل بن يسار قال سألت أبا جعفر عليه السلام عن هذه الرواية ما من القرآن آية إلا و لها ظهور و بطن فقال ظهره تنزيله و بطنه تأويله”

(Biharul-Envar, c. 92, s. 97, hadis 64).

⁸ Kummi (rh) tefsirinde de şöyle rivayet edilmiştir:

حدثني أبي عن ابن أبي عمير عن عمر بن أذينة عن يزيد بن معاوية عن أبي جعفر عليه السلام قال إن رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم أفضل الراستخين في العلم قد علم جميع ما أنزل الله عليه من التنزيل والتأويل وما كان الله لينزل عليه شيئاً لم يعلمه تأويله وأوصياؤه من بعده يعلمونه كله
Hiç kuşku yok Allah Rasûlü (sallallahu aleyhi ve alihi ve sellem) ilimde derinleşenlerin en üstünüdür. Allah’ın tenzil ve tevil olarak kendisine indirdiği herşeyi bilirdi. Allah’ın ona bir şey indirip de tevilini öğretmediği herhangi bir şey bulunması sözkonusu olamaz. Ondan sonra da vasileri onun tamamını biliyordu. (Kummi, Ali b. İbrahim, *Tefsiru’l-Kummi*, c. 1, s. 124)

Kummi tefsirindeki senedde Ali b. İbrahim’in mevcut olması dışında bu rivayetin senedinin sihhati konusunda tartışma yoktur. Kummi senedini inşaallah daha sonra tartışacağız. Bu rivayetin metni önceki rivayetten farklı olsa da yukarıdaki hadisin şerhi dikkate alındığında “و ما كان الله لينزل عليه شيئاً لم يعلمه تأويله” cümlesinin bu iddiaya delaleti aşıkardır.

﴿و عن محمد بن يحيى عن احمد بن محمد عن على بن الحكم عن سيف بن عميرة عن الى الصباح قال و الله لقد قال لى جعفر بن محمد عليهما السلام ان الله علم نبيه صلى الله عليه و آله و سلم التنزيل و التأويل فعلمه رسول الله صلى الله عليه و آله عليا عليه السلام قال و علمنا و الله﴾

Muhammed b. Yahya'dan, o Ahmed b. Muhammed'den, o Ali . El-Hakim'den, o Seyf b. Umeyr'den, o Ebi el-Sabah'tan şöyle rivayet etmiştir:

“Allah’a yemin olsun ki, Cafer b. Muhammed (aleyhimesselem) bana şöyle buyurdu: Gerçek şu ki Allah tenzil ve tevil Peygamber’ine öğretmiştir. Allah Rasülü (sallallahu aleyhi ve alihi ve sellem) de onu Ali’ye (a.s) öğretmiştir.” (Daha sonra) buyurdu ki, “Allah yemin olsun, onu bize (de) öğretti.”⁹

Bu rivayeti Şeyh Tusi de küçük bir farkla¹⁰ Tehzibu'l-Ahkam'da aktarmıştır ve senedi her ikisinde de sahihtir. Bu rivayetin iddiaya delaleti önceki rivayetlerdeki açıklık ve kuvvette değildir. Çünkü bu rivayette tenzil ve tevilin manasını tayine dair bir karine mevcut değildir ve onda genel araçlar kullanılmamıştır. Fakat bu iki kelimenin diğer rivayetlerde kullanıldığı yerler gözönünde bulundurulduğunda bu hadisteki tevil ve tenzilden maksadın Kur'an'ın lafızları ve onun zâhir ve bâtın anlamları olduğu ortaya çıkmaktadır. Yine her ikisindeki elif ve lâm harflerinin, cins elif lâmi olduğu düşünüldüğünde iddiayı rivayetin atıfta bulunduğu şeyden çıkarmak mümkündür.

Allah'a Özgü Tefsir!

Kimileri İbn Abbas'tan, tefsiri dört bölüme ayırdığını, bunlardan birini de Allah'tan başka kimsenin bilemeyeceği tefsir kabul ettiğini aktarmıştır.¹¹ Zerkeşi bu taksimi sahih saymış¹² ve bu bölümü izah ederken şöyle demiştir:

“Allah'tan başkasının bilemeyeceği şey, gayp mecrasında akıyor demektir. Tıpkı kıyamet, yağmurun yağması ve rahimlerdeki cenin konularından bahseden, ruh ve mukattaa harflerinin tefsirini içeren ayetler gibi. Ehl-i hakka göre Kur'an'ın her müteşabihini tefsir ederken yapılan içtihad caiz değildir ve üç boyuttan (Kur'an'dan bir

⁹ Kuleyni, Muhammed b. Yakub, *Furuu Kafi*, c. 7, s. 439, babu ma la yelzum mine'l-iman ve'n-nuzur, hadis 15.

¹⁰ Cümlede “علمنا والله” yerine “علمنا الله” ifadesi geçmektedir. (Bkz: Tusi, Muhammed b. Hasan, *Tehzibu'l-Ahkam*, c. 8, s. 286, hadis 1052, babu'l-iman ve'l-aksam, hadis 44).

¹¹ Bkz: Taberi, Muhammed b. Cerir, *Camiu'l-Beyan*, c. 1, s. 26.

¹² Bkz: Zerkeşi, Muhammed b. Abdullah, *el-Burhan fi Ulumi'l-Kur'an*, c. 2, s. 181, nev-i çehil ve y - kom, fasl-i ümmehat-i meahiz-i tefsir, me'haz 4.

nas veya Peygamber'den -sallallahu aleyhi ve alihi ve sellem- bir beyan ya da tevili hususunda ümmetin icmaı biri olmaksızın onu tefsir etmenin yolu yoktur. O halde zikredilen kaynaklardan hiçbirinden onun hakkında bir bilgi elde yoksa, Allah'ın, ilmini kendisine tahsis ettiği kısımdan olduğunu anlarız.”¹³

Taberi de şöyle demiştir: “Kur'an'da, tevilini vahid olan Allah'tan başkasının bilmediği bir kısım vardır. O da, kıyametin kopma vakti, sura üflenmesi, İsa b. Meryem'in -aleyhimesselam- nüzülü ve benzeri konulardan bahsedilen kısımdır.” Sonra şöyle demiştir: “Bizim bu sözümüzün benzeri İbn Abbas'tan da rivayet edilmiştir.” Ondan iki rivayet aktarılmıştır. Bir rivayette İbn Abbas'tan şöyle nakledilmiştir: Tefsir dört yüz üzerinedir: Birincisi, Arabın kendi kelimelerinden tanıdığı (ve kendi diliyle anladığı) yondur. İkincisi, hiçkimsenin bilmemekte mazur olmadığı tefsirdir. Üçüncüsü, ulemanın bildiği tefsirdir. Dördüncüsü, Allah'tan başka hiçkimsenin bilmediği tefsirdir.

Başka bir rivayette İbn Abbas, Allah Rasülü'nden (s.a.a) şöyle rivayet etmiştir:

Kur'an dört harf üzerine nazil olmuştur. Birincisi, hiçkimsenin bilmemekte mazur olmadığı haram ve helallerdir. İkincisi, Arab'ın yaptığı tefsirdir. Üçüncüsü ulemanın gösterdiği tefsirdir. Dördüncüsü Allah'tan başka kimsenin bilmediği ve Allah'tan başka onu bildiğini iddia edenin yalan söylemiş olacağı müteşabihdir.¹⁴

Tefsir ve tevilden ve Allah'tan başka kimsenin bilemeyeceği müteşabihten kasdettiği şeyin Kur'an'ın mana ve maarifini tefsir olmadığı gayet açıktır. Kasdettiği şey, Kur'an'da zikredilmiş ama Allah'ın sembol suretinde ve gizli delalet şeklinde bile olsa bazı kullarına, hatta Peygamber'ine dahi anlatmak istemediği şeylerin hususiyetlerini beyan olmalıdır. Belirtilen misallerden kimisi bu mananın delilidir.¹⁵ Eğer maksadı bu idiyse bu görüş ve rivayetlerin, Allah Rasülü'nün (s.a.a) Kur'an'ın tüm maarifini bilmesine aykırı bir tarafı yoktur. Fakat hurufu mukattaa gibi bazı misallerin zikredilmesinde Zerkeşi'ye eleştiri yönelir. Çünkü Allah Rasülü (s.a.a) mukattaa harflerinin tefsirinden, onların mana ve maksadından haberdardır ve bunun bilgisi Allah Teala'ya mahsus değildir. Aynı şekilde, tevili hakkında Kur'an'dan bir nas, Allah Rasülü'nden (s.a.a) bir beyan veya ümmetten bir icma varid olmamış her müteşabih hakkında Allah'ın onun

¹³ A.g.e., s. 183

¹⁴ Camiu'l-Beyan, c. 1, s. 26.

¹⁵ Bir başka ihtimal şudur ki, kasdelilen şey, bu mevzuların bilgisinin ilahi vahiy ve ilham dışında mümkün olmamasıdır ve bunun, Allah'ın o bilgiyi Peygamber'ine vermiş olmasıyla herhangi bir aykırılığı yoktur. Nitekim Kur'an'da gaybı sadece Allah'ın bildiği buyrulmaktadır (اللَّهُ -قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ- Neml 65). Ama aynı zamanda gaybi haberleri Kur'an'da Peygamber'e (sallallahu aleyhi ve alihi) vahyederek şöyle buyurmaktadır: Sen ve kavmin bundan önce bunu bilmiyordunuz

(تِلْكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهَا إِلَيْكَ مَا كُنْتَ تَعْلَمُهَا أَنْتَ وَلَا قَوْمُكَ مِنْ قَبْلِ هَذَا) -Hud 49).

Allah'tan başka kimsenin bilemeyeceği söylenen tefsirden maksat eğer Kur'an'ın, sembol suretinde ifade etse bile ve Allah'ın Kur'an vesilesiyle en azından Allah Rasülü (s.a.a) gibi kullarından bazılarına anlatmak istediği birtakım mevzular ise Allah Rasülü'nün (s.a.a) ilmini ispatlarken beyan ettiğimiz şeyler gözönünde bulundurulduğunda bu görüş ve rivayetlerin doğru olmadığı aşikardır.

ilmini kendisine tahsis ettiği söylenemez. Çünkü tevilini Allah Rasülü'ne (s.a.a) öğretmekle birlikte o konuda Allah Rasülü'nden (s.a.a) bize herhangi bir izah ulaşmamış olabilir. Bilakis, belirtilen akıl ve rivayet deliline göre, Kur'an'ın mana ve maarifine ait her müteşabihin tevilini Allah kesinlikle Peygamber'ine öğretmiştir.

Fakat Allah'tan başka kimsenin bilemeyeceği söylenen tefsirden maksat eğer Kur'an'ın, sembol suretinde ifade etse bile ve Allah'ın Kur'an vesilesiyle en azından Allah Rasülü (s.a.a) gibi kullarından bazılarına anlatmak istediği birtakım mevzular ise Allah Rasülü'nün (s.a.a) ilmini ispatlarken beyan ettiğimiz şeyler gözönünde bulundurulduğunda bu görüş ve rivayetlerin doğru olmadığı aşikardır. Zira zikredilen muteber rivayet ve akıl deliline muhaliftir.

Resulullah ve Kur'an'ın Hepsinin Tefsiri

Zehebi el-Tefsir ve'l-Müfessirun kitabında şöyle yazmıştır: Ulema, Peygamber'in (sallallahu aleyhi ve alihi ve sellem) Kur'an'ın manalarından ne kadarını ashabına anlattığı hususunda ihtilaf etmiştir. Başında İbn Teymiyye'nin bulunduğu kimseler Kur'an'ın tüm manalarını beyan ettiğini söylemişlerdir. Başlarında Huveyyi ve Suyuti'nin olduğu bir kesim, Peygamber'in Kur'an'ın pek az manası dışındakini ashabına anlatmadığına kaildir.

Zehebi, her birinin delilini naklettikten, onu münakaşa ettikten ve her iki görüşü de abartılı bulduktan sonra ikisinin ortasında bir görüşü tercih ederek şöyle demiştir: "Peygamber Kur'an'ın birçok manasını beyan etmiştir. Sahihlerde bunun delili vardır. Bununla birlikte Kur'an'ın bütün manalarını beyan etmemiştir. Çünkü Allah Kur'an'daki bir kısım bilgiyi kendisine tahsis etmiştir. Bunların bir kısmını ulema bilir. Kimisini Arap kendi dilinden anlar. Bir bölümünü de herkes anlamak zorundadır ve hiçkimsenin bilmeme mazereti yoktur. Nitekim İbn Abbas, İbn Cerir'in ondan naklettiği rivayette bu meseleyi açıklığa kavuşturmuştur."

Zehebi o rivayeti zikrettikten sonra şöyle demiştir: “Açık olan şu ki, Allah Rasülü (sallallahu aleyhi ve alihi ve sellem) anlaşılması Arap kelamını tanımaya bağlı olan kısmı tefsir etmemiştir. Çünkü Kur'an onların diliyle nazil olmuştur. Anlayışların hemen bilebildiği kısmı da tefsir etmemiştir. Bu bölüm, hiçkimse bilmemekte mazur görülmediği kısımdır. Yine bir kısım daha vardır ki, Allah onun bilgisini kendisine tahsis etmiştir. Allah'ın, Peygamber'ini de haberdar etmediği kıyametin kopması, ruhun hakikati gibi gayp konularını da tefsir etmemiştir. Kur'an'ın anlamları arasında sadece iki kısmı ashabi için tefsir etmiştir. Birincisi, Allah'ın onlardan gizlediği ve Peygamber'ini haberdar edip onlara açıklamakla görevlendirdiği bazı gaybi konulardır. İkincisi, birçoğu üçüncü kısmın içine dahil edilmiş şeylerdir; yani ulemanın bildiği ve onlar hakkında içtihadla bulunduğu kısım. Genel mevzuları aydınlatmak, genel şeyleri özelleştirmek, kapalı ve müşkül konuları izah etmek ve manası gizli olan herşeyi açıklamak gibi. Bunu destekleyen dayanak şudur ki, Peygamber (aleyhisselatu vesselam) Kur'an'ın bütün manalarını tefsir etmemiştir. Bazı ayetlerin tevili üzerinde sahabenin ihtilafı vardır. Çünkü o konuda ellerinde Allah Rasülü'nden (sallallahu aleyhi ve alihi ve sellem) bir nas bulunsaydı bu ihtilaflar vuku bulmazdı veya o nastan haberdar olur olmaz ihtilaf ortadan kalkardı.”¹⁶

Zehebi'nin bu görüşü yanlıştır. Zikrettiği delil ve teyit de onun iddiasını ispatlamamaktadır. Ne sahih kitapları Hz. Peygamber'in (s.a.a) Kur'an'ın birçok manasını beyan ettiğine şahitlik eder, ne de İbn Abbas rivayeti ve sahabenin ihtilafı Hz. Peygamber'in (s.a.a) Kur'an'ın bütün manalarını açıklamadığını teyit eder. Sahihler buna delil oluşturmaz, çünkü sıhah kitaplarının tefsir rivayetleri az sayılmasa da ve bir elin parmak sayısı kadar olmasa da Kur'an'ın tüm anlam ve öğretileriyle ilgili olarak çok fazla bir şey de söylemezler ve Kur'an'ın çoğu anlamının bu rivayetler aracılığıyla beyan edildiğini söyleyebileceğimiz seviyede değillerdir. Kur'an'ın onca anlam ve öğretileri nerede, sıhah kitaplarındaki tefsir rivayetleri nerede. İlim sahipleri çok iyi bilirler ki Kur'an'ın yirmide biri bile sahihlerin tefsir rivayetlerinde beyan edilmiş değildir; özellikle de bunların zayıf ve çelişkili olanları bir kenara ayırırsa. Suyuti şöyle demiştir:

“Peygamber'den nakledilen tefsir rivayetleri arasında sahih olanlar çok azdır. Bunun yanı sıra senedi Peygamber'e (s.a.a) kadar giden ve muttasıl senedle Hz. Peygamber'den nakledilen rivayetler hayli nadirdir.”¹⁷ Ahmed b. Hanbel'in, tefsir rivayetleri arasında zayıf rivayetlerin çok olması nedeniyle hadis kitapları içindeki tefsir kitaplarını üç grup halinde saydığı iddiasını aslı yoktur.¹⁸ İbn Abbas'ın rivayeti de söz konusu görüşe delil oluşturmaz. Çünkü Allah Rasülü'nün (s.a.a) Kur'an'ın bütün maarifine vakıf olduğu tartışmasında bu rivayetin, Kur'an'ın anlamlarından bir bölümünü hiçkimse, hatta

¹⁶ Bkz: *el-Tefsir ve'l-Müfessirun*, c. 1, s. 49-54.

¹⁷ Suyuti, Abdurrahman, *el-İtkan fi Ulumi'l-Kur'an*, c. 2, s. 1205.

¹⁸ Bkz: *el-Tefsir ve'l-Müfessirun*, c. 1, s. 47.

Allah Rasülü'nün bile bilmediği manasına gelmediği söylendi. Zira bu anlamın hilafına muteber nakil ve akıl delili mevcuttur. Yine bu tartışmada, Allah'ın Peygamber'e bilgisini vermediği kıyametin kopma vakti, ruhun hakikati ve bu tür gaybi konuların Kur'an'ın anlamı ve öğretileri arasında olmadığı, bunların bilinmemesi ve tefsir edilmemesinin Kur'an'ın bütün anlamlarının tefsir edilmediğine delil olarak kullanılamayacağı anlaşılmıştır. Aynı şekilde, anlaşılması Arap kelimeleri tanımlamakla mümkün olan, anlayışların hemen kavrayabildiği ve tefsire ihtiyaç duyurmayan Kur'an'ın bölümleri üzerinde tartışma yoktur.

Öyleyse Allah Rasülü'nün bu bölümleri tefsir etmediğine istinaden Kur'an'ın tüm anlamlarını beyan etmediği söylenemez. Tartışma noktası, Kur'an'ın, anlaşılması için tefsir ve izah gereken anlamları ve öğretileridir. Sahabenin ihtilafı da bir şeyi kanıtlamaz. Çünkü Peygamber Kur'an'ın bütün anlamlarını beyan ettiği halde sahabenin hepsi onu işitmemiş ve başkaları aracılığıyla da onlara ulaşmamış olabilir. Yahut o anlamların Peygamber'den nakledilmesinde farklılıklar da olabilir. Öyleyse Peygamber (s.a.a) Kur'an'ın bütün manalarını bildirmişse bu izahların tamamının tüm sahabenin elinde olduğu veya o bilgilere ulaştıkları ve bunun da aralarında ihtilaf çıkmamasına zemin oluşturduğu varsayımı sözkonusu değildir. O halde onun görüşü delili bulunmayan bir iddiadır. Hatta aksine, ileride göstereceğimiz bu mevzudaki tahkik, bu görüşün yanlışlığını ortaya koyacaktır.

Marifet, Peygamber'in Kur'an'ı tefsirini, Hz. Peygamber'den ayetlerin manalarına dair nakledilmiş nas ve rivayetlerden, Kur'an'da genel olarak ve kapalı biçimde zikredilmiş şeriat hükümlerini izah eden Allah Rasülü'nün sünnetine (söz, davranış ve onay) kadar genişletmiş ve bunu esas alarak Zehebi'ye şu eleştiriyi yöneltmiştir: "Kur'an'da genel olarak ve kapalı biçimde geçmiş hükümler ve ödevlere dair çok sayıdaki izahlardan ve Peygamber (s.a.a) , fazıl sahabesi ve âlim Ehl-i Beyt'inin Kur'an'daki anlaşılması güç konuları izah etmek ve karşılaşılan sorunları çözmek için beyan ettiği şeylerden sonra Peygamber'in (s.a.a) , Kur'an'ın anlamlarından çok az bir miktar hariç doğru dürüst bir şeyi beyan etmediğine, doğal olarak çoğunluğu oluşturan geriye kalan bölümde ise sessiz kaldığına inanan birisini bulabileceğimizi tahmin etmiyorum. Huveyyi ve Suyuti'nin -Zehebi bu görüşü onlara nispet etmiştir- sözü de Hz. Peygamber'in tefsire dayalı naslarıyla alakalıdır. Çünkü Hz. Peygamber'den Ehl-i Beyt (masum imamlar, aleyhimüsselam) kanalıyla ulaşmış rivayetleri bir kenara bırakırsak -Ehl-i Sünnet'in yaptığı gibi-, Hz. Peygamber'in tefsire dayalı naslarının sayısı azalacaktır. Ama gerçekte epeyce fazla ve kapsamlıdır. Özellikle de Hz. Peygamber'in şeriatı izah eden sünnet-i şerifesini ilave edersek." Marifet, Zehebi'nin görüşünü eleştirdikten sonra şöyle der: "O halde doğru görüş şudur: Hz. Peygamber Kur'an-ı Kerim'in mana ve maksatlarının hepsini ümmetine ve ashabına ya nasla veya şeriatın usul ve

furuunu izah ile beyan etmiştir. Hususen şeriatı izah eden ve Kur'an'ın anlamlarını gösteren imamların (aleyhimüsselam) rivayetlerini buna eklersek.”¹⁹

İddiası kâmil olmakla birlikte delili çok net değildir. Çünkü her ne kadar Peygamber'in sünneti ve Kur'an'ın genel ve kapalı hükümlerinin tefsire dayalı naslarla izah edilmesi buna eklenmişse de, hatta Kur'an'ın manalarını ve şeriatı açıklamada masum imamlardan (aleyhimüsselam) rivayetler de buna ilave edilmişse bile yine de Hz. Peygamber'in (s.a.a) Kur'an'ın tüm anlamlarını beyan ettiğini söyleyebileceğimiz şekilde Kur'an'ın anlam ve öğretilerinin tümü bununla açıklanamaz. Konuya vakıf olanlar, tefsirin birçok güçlüğünün mevcut rivayetler ve sünnetle halledilemeyeceğini, Kur'an'ın bütün mana ve maarifinin mevcut rivayetler ve sünnet yoluyla elde edilemeyeceğini iyi bilirler.

Şu halde, şeriatı ve Kur'an'ın genel hükümlerini izahta Peygamber ve masum imamların (aleyhimüsselam) tefsire ilişkin rivayetleri ve sünnetleri Hz. Peygamber'in Kur'an'ın tüm anlamlarını beyan ettiğinin delili kabul edilemez.

Öyle görünüyor ki bu tartışmada, hata yapmamak için her biri ayrı ayrı incelenmesi gereken üç mesele vardır:

1. Acaba Allah Rasülü Kur'an'ın bütün manalarını beyan etmiş midir?
2. Allah Rasülü'nün Kur'an'ın bütün manalarını beyan ettiği farzediliyorsa acaba

1. *Acaba Allah Rasülü Kur'an'ın bütün manalarını beyan etmiş midir?*
2. *Allah Rasülü'nün Kur'an'ın bütün manalarını beyan ettiği farzediliyorsa acaba bunu ashabın hepsine aktarmış mıydı ve hepsi onu anlayacak ve algılayacak yeterlilikte miydi?*
3. *Acaba Allah Rasülü'nün (s.a.a) Kur'an'ı tefsir ederken açıkladıkları, sahih ve güvenilir yolla bize ulaşmış mıdır?*

¹⁹ Marifet, Muhammed Hadî, *el-Tefsir ve'l-Müfessirin fi Sevbihî'l-Kaşib*, c. 1, s. 174-179.

bunu ashabın hepsine aktarmış mıydı ve hepsi onu anlayacak ve algılayacak yeterlilikte miydi?

3. Acaba Allah Rasûlü'nün (s.a.a) Kur'an'ı tefsir ederken açıkladıkları, sahih ve güvenilir yolla bize ulaşmış mıdır?

Kur'an'ın Tüm Manalarının Bildirilmesi

Doğru olan, Allah Rasûlü'nün (s.a.a) , anlaşılması ancak kendisinin açıklamasına bağlı olan Kur'an'ın birtakım anlam ve öğretilerini beyan etmiş olduğudur. Çünkü:

Birincisi; Hz. Peygamber Kur'an'ın bütün anlamlarına vakıftı. Allah onu Kur'an'ın açıklayıcısı tayin etmiş ve şöyle buyurmuştur:

﴿وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ﴾²⁰

Yine eğitim görmemiş olanlara kitabı öğretmeyi onun işleri arasında saymış ve şöyle buyurmuştur:

﴿هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ﴾²¹

Öte yandan Hz. Peygamber, bilgiyi öğretmede cimrilik ve pintilik yapmamış, ümmetine karşı tam bir hayırhahlık ve muhabbet içinde olmuştur. Allah onu vassfederken şöyle buyurur:

﴿لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُوفٌ رَحِيمٌ﴾²²

Bu durum karşısında, Kur'an'ın anlam ve öğretilerinden bir kısmını beyan etmiş olmasına delil kalmamaktadır. Bunun olabilmesi için hiçbir sahabe'nin o anlam ve öğretileri anlayıp kavrayacak yeterlilikte olmaması gerekir. Bir sonraki meselede anlaşılaçağı üzere hiç olmazsa sahabelerinin bir kısmı bu yetenek ve kapasitedeydi.

İkincisi;

﴿وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ﴾

Ayet-i kerimesinin atfından anlaşılıyor ki, insanlara indirilen ve anlaşılması için açıklamaya muhtaç olan şeylerde Nebiyy-i Ekrem (s.a.a) Allah Teala katından onu

²⁰ Nahl 44

²¹ Cuma 2

²² Tevbe 127

izaha memur edilmiştir. Hz. Peygamber'in görevinde asla hata yapmayacağı gözönünde bulundurulduğunda Kur'an'ın açıklanması lazım gelen birtakım bilgilerini Hz. Peygamber'in izah ettiği anlaşılmaktadır.

Üçüncüsü; çok sayıda rivayet Allah Rasülü'nün (sallallahu aleyhi ve alihi ve sellem) Kur'an'ın bütün mana ve maarifini açıkladığına delalet etmektedir. O rivayetlerden bir örneği burada zikredecek ve asıl önemli kısmını bir sonraki meseleye bırakacağız:

Emirülmüminin'den (a.s) Nehcu'l-Belağa'da şöyle rivayet edilmiştir:

﴿ثم اختار سبحانه لمحمد صلى الله عليه وآله لقاء... فقبضه إليه كريما وخلف فيكم ما خافت الأنبياء في أممها إذ لم يتركوهم هملا بغير طريق واضح ولا علم قائما كتاب ربكم مينا وحرامه وفرائضه وفضائله وناسخه ومنسوخه ورخصه وعزائمه وخاصة وعامة وعبره وأمثاله ومرسله ومحموده ومحكمه ومتشابهاه مفسرا جملة ومينا غوامضه﴾

“Sonra Allah Subhanehu, Muhammed (sallallahu aleyhi ve alihi ve sellem) için onunla buluşmayı tercih etti... Bunun üzerine ona ikramda bulunarak ruhunu kabzetti. O da peygamberlerin ümmetleri arasında bıraktığı şeyi sizin aranızda bıraktı. Çünkü peygamberler, yolu aydınlatmaksızın ve alamet koymaksızın halkı kendi başına terketmez. Rabbinizin kitabını aranızda bıraktı. Oysa helal ve haram, vacip ve müstehap, nasih ve mensuh, ruhsat ve azimet, hâs ve âmm, ibretler ve meseller, mürsel ve mahdud, muhkem ve müteşabihi bildirdi, mücmel konuları tefsir etti, müşkülâtı açıkladı...”²³

Kur'an'ın Tüm Anlamlarını Peygamber'den Almak

Diğer asırlarda olduğu gibi risalet çağında da bireyler bilgiyi öğrenme kapasitesi ve ona gösterilen alaka ve ihtimam bakımından farklı öğrenme imkanları, vakit ve fırsatlara sahiplerdi. Sonuç itibarıyla sahabenin hepsinin, Nebiyy-i Ekrem'in (sallallahu aleyhi ve alihi ve sellem) beyan ettiği Kur'an'ın tüm anlam ve malumatını öğrenememesi doğaldır.

Lakin soru şudur ki, acaba sahabe arasında Allah Rasülü'nün (s.a.a) açıkladığı tüm maarifi öğrenmiş bir şahıs veya şahıslar var mıydı?

Bu sorunun cevabı olarak denilebilir ki:

Birincisi; Allah'ın hikmeti, Allah Rasülü'nün (sallallahu aleyhi ve alihi ve sellem) rihletiyle birlikte Kur'an'daki malumatın büyük kısmının ortadan kalkmaması

²³ Seyyid Rıza, Muhammed b. Hüseyin, *Nehcu'l-Belağa*, Feyzulislam'ın tercüme ve şerhiyle, c. 1, s. 35 ve 36, birinci hutbe.

için ümmet arasında Allah Rasülü'nün beyan ettiği maarifin tamamını anlama yeterliliğine sahip birisinin bulunmasını ve onları öğrenmesini gerektirir. Dolayısıyla hiç kuşku yok sahabe arasında böyle bir fert var olmuştur.

İkincisi; pek çok rivayet böyle bir şahsın varolduğuna ve onun da, çocukluğundan itibaren Peygamber'in dizi dibinde yetişmiş, daima onunla birlikte vakit geçirmiş, vahyin ilimlerini ve malumatını öğrenmeye büyük ilgi göstermiş ve fevkalade kabiliyeti olmuş ve Nebiyy-i Ekrem'in de (s.a.a) Kur'an'ın tüm maarifini kendisine öğretmeye özel bir önem verdiği Emirulmüminin Ali b. Ebi Talib (a.s) olduğuna delalet etmektedir. Bu sebeple o, Kur'an'ın bütün manalarını ve malumatını, tenzil ve tevilini Allah Rasülü'nden (s.a.a) öğrenmişti ve tıpkı Hz. Peygamber gibi bu bilgilere vakıftı. Bu meseleye delalet eden rivayetler Şii ve Sünni kitaplarda, burada hepsini zikrelemeyeceğimiz kadar fazladır. İçlerinden bir örneğe değinmekle yetineceğiz:

Nehcu'l-Belağ'a'da şöyle geçmektedir:

﴿ و قد علمتم موضعی من رسول الله صلى الله عليه و آله بالقرابة القريبة و المنزلته الخصیصة و وضعنی فی حجره و انا ولید یضمنی الی صدره و یکنفنی فی فراشه و یمسنى جسده و یشمنى عرفه و كان یمضع الشیئ ثم یلقمنیه و ما و جدلی کذبة فی قول و لا خطلة فی فعل... و لقد كنت اتبعه اتباع الفصل اثر امة یرفع لی فی کل يوم من اخلاقه علما و یأمرنی بالاعتداء به و لقد كان یجاور فی کل ستة بحراء فاراه و لا یراه غیری و لم یجمع بیت واحد یومئذ فی الاسلام غیر رسول الله صلى الله عليه و آله و خدیجة و انا ثالثهما اری نور الوحی و الرسالة و اشم ریح النبوة و لقد سمعت رنة الشیطان حین نزل الوحی علیه صلى الله عليه و آله فقلت یا رسول الله ما هذه الرنة فقال هذا الشیطان قدایس من عبادته انک تسمع ما اسمع و ترى ما اری الا انک لست بنبی و لكنک لوزیر و انک لعلى خیر ﴾

Allah Rasülü'ne (sallallahu aleyhi ve alihi ve sellem) nispetle mevkimi yakın akrabalık ve özel konumum sebebiyle gayet iyi biliyorsunuz. Küçük bir çocukken beni dizi dibine oturtur ve göğsüne bastırır, yatağında kendi yanında uyutur, bedenini bana temas ettirirdi. Hoş kokusunu duyardım. Yemeği çiğner ve benim ağzıma koyardı. Sözümde hiçbir yalan ve davranışında hiçbir hata görmedi... Yavru devenin annesini takip etmesi gibi onu izlerdim. Her geçen gün ahlakından bir perçemi benim için kaldırıyordu (benim için yeni bir nokta aşık oluyordu) ve beni onu izlemeye mecbur bırakıyordu. Her yıl Hira dağında inzivaya çekiliyor ve onu sadece ben görebiliyordum. Benden başkası onu göremiyordu. O gün Allah Rasülü (s.a.a) , Hadice (selamullahi aleyha) ve o ikisinin üçüncüsü olan benim dışımda hiçbir evde İslam ortaya çıkmamıştı. Vahyin

ve risaletin nurunu görüyordum, nübüvvetin kokusunu alıyordum. Ona vahiy nazil olduğunda şeytanın inleyişini işittim. Dedim ki: “Ey Allah’ın Rasülü, bu inleme nedir?” Buyurdu ki: “Bu, ibadetinden umutsuzluğa kapılan şeytandır. Gerçek şu ki, sen benim işittiğimi işitiyor ve benim gördüğümü görüyorsun. Bir farkla, sen peygamber değilsin. Lakin hiç şüphe yok sen vezirsin ve hayır üzeresin.”²⁴

Bu rivayette Ali’nin (a.s) Allah Rasülü (s.a.a) ile olan yakınlık ve birlikteliğinin seviyesi, Allah Rasülü’nden (s.a.a) vahiy maarifini almak için gerekli özel konumu açıkça görülmektedir. Yine burada Allah Rasülü’nün (s.a.a) Hz. Ali’ye ne ölçüde alaka duyduğu ve onun yetişmesinde sarfettiği çaba, buna mukabil Hz. Ali’nin de vahiy malumatını öğrenmede nasıl bir yetenekten nasibi olduğu ve Allah Rasülü’ne (s.a.a) hangi seviyede yakın bulunduğu da ortadadır. Rivayetin tamamından çıkan sonuç şudur ki, Hz. Ali için Allah Rasülü’nden Kur’an’ın tüm anlamlarını öğrenmesinin zamanını tamamen hazırdu.

Kuleyni (rh) Kafi’de Emirulmüminin’den (a.s) uzun bir rivayetin sonunda şöyle nakletmiştir:

﴿و قد كنت ادخل على رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم كل يوم دخلة فيخليني فيها ادور معه حيث دار و قد علم اصحاب رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم انه لم يصنع ذلك باحد من الناس غيري. فرما كان في بيتي يأتيني رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم اكثر ذلك في بيتي و كنت اذا دخلت عليه بعض منازل اخلائي و اقام عني نساء فلا يبقى عنده غيري و اذا أتاني للخلوة معي في منزلي لم تقم عني فاطمة و لا احد من بني و كنت اذا سأله أجبني و اذا سكت عنه و فئت مسائلتي ابتدأني فما نزلت على رسول الله صلى الله عليه وآله من القرآن الا اقرأنيها و املاها على فكتبتها بخطي و علمني نأويلها و تفسيرها و ناسخها و منسوخها و محكمها و متشابهها و خاصها و عامها و دعا الله ان يعطيني فهمها و حفظها فما نسيت آية من كتاب الله و لا علما املاه على و كتبته منذ دعا الله لي بما دعا و ما ترك شيئا علمه الله من حلال و لا حرام و لا أمر و لا نهى كان او يكون و لا كتاب منزل على احد قبله من طاعة او معصية الا علمنيه و حفظته فلم أنس حرفا واحدا ثم وضع يده على صدرى و دعا الله لي ان يملأ قلبي علما و فهما و حكما و نورا فقلت يا نبي الله بأبي انت و امي منذ دعوت الله لي بما دعوت لم أنس شيئا و لم يفتني شيء لم اكتبه أفتتخوف على النسيان فيما بعد فقال لا لست ألتخوف عليك النسيان و الجهل﴾

²⁴ Nehcu’l-Belağā, s. 811-812, hutbe 192.

O gün Allah Rasülü (s.a.a), Hadice (selamullahi aleyha) ve o ikisinin üçüncüsü olan benim dışımda hiçbir evde İslam ortaya çıkmamıştı. Vahyin ve risaletin nurunu görüyordum, nübüvvetin kokusunu alıyordum. Ona vahiy nazil olduğunda şeytanın inleyişini işittim. Dedim ki: "Ey Allah'ın Rasülü, bu inleme nedir?" Buyurdu ki: "Bu, ibadetinden umutsuzluğa kapılan şeytandır. Gerçek şu ki, sen benim işittiğimi işitiyor ve benim gördüğümü görüyorsun. Bir farkla, sen peygamber değilsin. Lakin hiç şüphe yok sen vezirsin ve hayır üzeresin." (Nehcu'l-Belağa, s. 811-812, hutbe 192.)

"Sürekli olarak her gün bir kere ve her gece de bir kere Allah Rasülü'nün (s.a.a) yanına giderdim. Her defasında benimle başbaşa kalırdı. Nereyi dolaşıyorsa onunla olur-dum. Hangi mevzuyla girse onunlaydım. Allah Rasülü'nün (s.a.a) ashabı onun benden başka kimseye böyle davranmadığını bilirlerdi. Allah Rasülü (s.a.a) ne zaman evime gelse çoğunlukla evimde yalnız kalırdık. Her ne zaman evlerinden hangisine girsem benimle yalnız kalır, eşini dışarı çıkarır ve yanında benden başka kimse kalmazdı. Ne zaman benimle başbaşa kalmak için evime gelse Fatıma'yı ve oğullarımı dışarı çıkar-mazdı. Ne zaman soru sorsam bana cevap verir, sorularım ne zaman tamamlansa ve sessiz kalsam bu kez kendisini benimle konuşmaya başlardı. Allah Rasülü'ne (s.a.a) kıraatını bana öğretmediği, bana imla ettirmediği, kendi el yazımıyla yazmadığını, tevil ve tefsirini, nasih ve mensuhunu, muhkem ve müteşabihini, hâs ve âmmını bana öğretmediği ve Allah'tan bana anlayış ve ezber gücü ihsan etmesini istemediği hiçbir ayet nazil olmadı. Benim hakkımda ettiği duadan beridir Allah'ın kitabından hiçbir ayeti, yazdırdığı ve yazdığım ilimlerden hiçbirini unutmadım. Allah ona haram ve helal, emir ve nehiy, geçmiş ve gelecek, ondan önce nazil olmuş her kitap, itaat ve masiyet hakkında ne öğrettiyse o da hepsini bana öğretti. Ben de bütün bunları ezberledim ve hiç unutmadım. Sonra elini göğsüme koydu ve Allah'tan kalbimi ilim, anlayış, hüküm ve nurla doldurmasını istedi. Dedim ki: "Ey Allah'ın Rasülü, annem babam sana feda olsun, benim için yaptığınız duadan beridir hiçbir şeyi unutmadım, yazmadıklarım bile hafızamdan silinmedi. Hala unutacağımдан korkuyor musunuz?" Buyurdu ki: "Hayır, seninle ilgili unutkanlık ve bilgisizlik korkum yok." ²⁵

Ebu's-Sabah Kenani'nin Sahih'inde de -Allah Rasülü'nün (s.a.a) Kur'an'ın tüm malumatından haberdar olup olmadığı tartışmasında zikredilmişti- açıklandığı gibi,

²⁵ *Usulü Kafi*, c. 1, s. 116, kitabü'l-ilm, babu ihtilafi'l-hadis hadis 1'in bir kısmı; yine bkz: Saduk, M. -hammed b. Ali, *el-Hisal*, c. 1, s. 257, babu'l-erbaa hadis 131.

Allah'ın, Peygamber'ine öğrettiği tenzil ve tevilî Allah Rasûlü de (s.a.a) Ali'ye (a.s) öğretmiştir.

Muhammed b. Hasan Saffar (rh) Besairu'd-Derecat'ta, Allah Rasûlü'nün (s.a.a) sahip olduğu ilmin tamamını Emirülmüminin'e (a.s) öğrettiği, Hz. Ali'nin Allah Rasûlü'nün (s.a.a) ilmine ortak olduğu ama peygamberlikte iştiraki olmadığı hakkındaki iki bab içinde 23 hadis zikretmiştir.²⁶ Bütün bu rivayetler bizim iddiamıza delalet etmektedir. Başka bir babta da bu iddiayı net biçimde ispatlayan rivayetlere yer vermiştir.²⁷

Mutezile âlimlerinden Ebu Cafer Eskafi de Kuleyni'nin (rh) rivayetinin içeriğini küçük bir lafız farklılığıyla İmam Ali'nin (a.s) İbnu'l-Kevva'nın sorularına cevaplarında zikretmiştir.²⁸

Ehl-i Sünnet âlimlerden Hakim Haskani de muttasıl senedle İmam Ali'den (a.s) şöyle rivayet etmiştir:

﴿ ما فى القرآن آية الا وقد قرأتها على رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم و علمنى معناها ﴾

“Kur'an'da, Allah Rasûlü'ne (s.a.a) okumadığım ve bana manasını öğretmediği hiçbir ayet yoktur.”²⁹

Başka bir hadiste de Hz. Ali'den şöyle rivayet edilmiştir:

﴿ ما نزلت على رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم آية من القرآن الا اقرأنيها او املاها على فاكتبها بخطى و علمنى تاويله و تفسيرها و ناسخها و ممسوخها و محكمها و متشابهها و دعا الله لى ان يعلمنى فهمها و حفظها فلم انس منه حرفا واحدا ﴾

Allah Rasûlü (s.a.a) nazil olan her ayetin kıraatini bana öğretirdi. Onu bana yazdırır, ben de kendi el yazımla onu yazardım. Onun tevil ve tefsirini, nasih ve mensuhunu, muhkem ve müteşabihini bana öğretirdi. Allah'tan onu anlamayı ve ezberlemeyi bana öğretmesini isterdi. Bunun sonucunda bir harfini bile unutmadım.³⁰

²⁶ Bkz: Saffar, Muhammed b. Hasan, *Besairu'd-Derecat*, s. 290-294, cüz 4, 10 ve 11. bablar.

²⁷ Bkz: A.g.e., s. 197 ve 198, cüz 4, bab 8, 1 ve 3. hadisler; yine bkz: *Biharu'l-Envar*, c. 4, s. 208-212.

²⁸ Bkz: Eskafi, Ebu Cafer, *el-Mi'yar ve'l-Muvazene*, s. 300.

²⁹ *Şevahidu't-Tenzil*, c. 1, s. 43, hadis 33.

³⁰ A.g.e., s. 48, hadis 41.

Ehl-i Sünnet'in meşhur âlimi İbn Asakir de bu rivayete başka bir senedle Tarihu Dimeşk içinde yer vermiştir.³¹

Dolayısıyla Şii ve Sünni rivayetler, Allah Rasülü'nün (s.a.a) , Kur'an'ın bütün anlam ve öğretilerini Hazret-i Ali'ye (a.s) öğrettiğine, Hazret'in de en küçük bir hata ve yanlışlık olmaksızın bütün o mana ve maarifi öğrendiğine delalet etmektedir. Hatta bir tek harfini bile unutmamıştır. Mezheplerin kitaplarında çok sayıda senedle Allah Rasülü'nden (s.a.a) nakledilmiş

﴿ علی خازن علمی ﴾³²

﴿ علی عیة علمی ﴾³³

﴿ انا مدينة العلم و علی بابها ﴾³⁴

﴿ انا مدينة الحکمة و علی بابها ﴾³⁵

Gibi rivayetler de bu iddiayı teyit etmekte, hatta vurgulamaktadır. Çünkü bu tür rivayetlerden, Ali'nin (a.s), Allah Rasülü'nün (s.a.a) kendi ilim ve hikmetini öğrettiği kişi olduğu, Hz. Ali'nin de eksiltip azaltmaksızın ve hata edip unutmaksızın Peygamber'in ilim ve hikmetini alıp ezberlediği gayet iyi anlaşılmaktadır. Öyle ki, kim hangi mevzuda Allah Rasülü'nün (s.a.a) ilim ve hikmetinden istifade etmek isterse Hazret-i Ali aracılığıyla o yüce şahsiyetin ilim ve hikmetine nail olabilir. Kur'an-ı Kerim'in mana ve maarifini, tenzil ve tevilinin bilgisinin Allah Rasülü'nün sahip olduğu ilim ve hikmetin asli ve kesin parçası olduğunda tereddüt yoktur. Yine Ali'nin (a.s) Kur'an'ın bütün anlam ve malumatına vakıf olduğuna delalet eden birçok rivayet bu iddianın bir başka delilidir. Çünkü Hazret'in, Allah Rasülü'nün güçlü talebesi olduğu ve Kur'an'ın bilgisini, anlam ve öğretilerini Allah Rasülü'nün (s.a.a) talimiyle elde ettiği bilinmektedir.

³¹ Bkz: İbn Asakir, Ali b. Hüseyin, *Tarihu Dimeşk*, c. 42, s. 386, hadis 8993.

³² *Biharu'l-Envar*, c. 38, s. 314, hadis 18; c. 40, s. 204, hadis 11; c. 44, s. 238, hadis 29; Eminî, Abdu-hüseyin, *el-Gadir*, c. 3, s. 95.

³³ *El-Gadir*, c. 3, s. 95; *Bihar*, c. 15, s. 297, hadis 36; c. 18, s. 392, hadis 98; c. 40, s. 70, hadis 104, s. 149, hadis 54, sayfa 204, hadis 11; c. 25, s. 37, hadis 4, s. 43, hadis 17; c. 32, s. 348, hadis 330; c. 36, s. 202, hadis 6; c. 37, s. 257, hadis 14, s. 314, hadis 49; c. 38, s. 97, hadis 15 ve s. 341, hadis 17; c. 39, s. 201, hadis 32 ve s. 267, hadis 43 ve c. 40, s. 14, hadis 29, c. 41, s. 182, hadis 18; c. 46, s. 232, hadis 9.

³⁴ *Biharu'l-Envar*, c. 4, s. 70, hadis 104, s. 78, hadis 114, s. 201, hadis 4, s. 202, 6 ve 7. hadisler, s. 203, hadis 8, s. 204, hadis 11, s. 205, hadis 12, s. 206, 7 ve 13-16. hadisler, s. 286, c. 41, s. 301, hadis 32 ve s. 328 ve c. 10, s. 120, 145, 445 ve c. 24, s. 107, 203, c. 33, s. 53, c. 28, s. 199, c. 39, s. 47 ve 210, c. 38, s. 189; *el-Gadir*, c. 5, s. 468-501.

³⁵ *Biharu'l-Envar*, c. 25, s. 234, c. 26, s. 111, c. 69, s. 81, c. 93, s. 57, c. 40, s. 201, hadis 3, s. 203, 8 ve 10. hadisler, s. 207; *el-Gadir*, c. 5, s. 502.

Bu rivayetlerin bir bölümü ilerideki bahislerde zikredilecektir.

Resulullah'tan Geriye Kalmış Tefsir

Kur'an-ı Kerim anlam ve öğretileri ayetlerin zâhirinden anlaşılanlara özgü olmadığını biliyoruz. Bilakis Kur'an'ın zâhiri ve bâtı vardır, onun anlam ve öğretileri oldukça kapsamlı ve derindir; bizzat kendisinin söylediği gibi herşeyin “tubyân”ıdır. Rivayetlerde geçmiştekilerin ve kıyamet gününe kadar geçecek olanların bilgisi, insanların bilmediği ve üzerinde ihtilaf ettiği şeylerin hükmü ve beyanı, göklerin, yerin, cennet ve cehennem haberleri, olmuş ve olacakların bilgisi, hepsi onda mevcuttur.³⁶ Diğer taraftan Kur'an'ın anlamlarını ve bilgilerini anlama niyetiyle gerekli hazırlıkları yapan kişi, hatta mevcut rivayetlerden, yani Allah Rasûlü'nün ve çok kıymetli vasi-

lerinin (salavatullahi aleyhim ecmain) bize ulaşan söz ve amelle sünnetinden yardım alarak bile olsa Kur'an-ı Kerim'in tüm anlam ve öğretilerini bulup çıkaramayacağını görecektir. Her ne kadar muhtelif konulardaki mevcut rivayetler ve sünnet, ayetlerin manalarını anlamada bize yardım etse de, ayrıca ayetlerin naslarından ve zâhirlerinden, Hz. Peygamber'den geriye kalmış kavli ve amelî sünnetten vahyin maarifi ve ilahi ahkâmın bir bölümü öğrenilse de Kur'an-ı Kerim'deki malumatın ağırlıklı kısmına ulaşmakta yetersiz kalacağımızda tereddüt yoktur, mevcut rivayetler hiçbir şekilde onlara ulaşmak için yeterli değildir. Hele de mevcut rivayetlerin çoğunun senedinin muteber ve güvenilir olmadığı düşünülürse.

Hulasa, hiç kuşku yok Allah Rasûlü'nün (s.a.a) Kur'an'ın tefsirine ve onun tenzil ve teviline dair bütün beyanları elimize ulaşmamıştır ve ne yazık ki bir yandan Emirulmüminin Ali'nin (a.s) erişilmez makamından bir kenara itilmesi ve Allah Rasûlü'nün (s.a.a) ilim ve hikmet kapısının insanlığın yüzüne kapatılması, diğer yandan Allah Rasûlü'nün (s.a.a) hadislerinin derlenmesinin önlenmesi ile bu iş Hz. Peygamber'in (s.a.a) rihletinden sonra uzun yıllar zalimler ve cahiller tarafından gerçekleştirilmiştir.

Allah Rasûlü (s.a.a) Kur'an'ın bütün anlam ve öğretilerine vakıftı. Kendisi, risalet asrında Kur'an'ın tamamını tefsir etmiş, tüm mana ve maarifi açıklamış, tenzil ve tevilini izah etmiş ilk ve en üstün müfessirdi. Hazret-i Ali de (a.s), Allah Rasûlü'nün (s.a.a) beyan ettiklerini eksiksiz öğrenmiş ve hıfzetmişti. Fakat ne yazık ki bu birikimin tamamı elimize geçmemiştir.

³⁶ Bkz: *Usûlü Kafi*, c. 3, s. 133, kitabı fadli'l-ilm, babu'r-red ile'l-kitab ve's-sünne, 7 ve 8. hadisler.

Sonuç

Yapılan açıklamalardan anlaşılan şudur ki, Allah Rasülü (s.a.a) Kur'an'ın bütün anlam ve öğretilerine vakıftı. Kendisi, risalet sırasında Kur'an'ın tamamını tefsir etmiş, tüm mana ve maarifi açıklamış, tenzil ve tevilini izah etmiş ilk ve en üstün müfessirdi. Hazret-i Ali de (a.s), Allah Rasülü'nün (s.a.a) beyan ettiklerini eksiksiz öğrenmiş ve hıfz etmişti. Fakat ne yazık ki bu birikimin tamamı elimize geçmemiştir. Hazret'in Kur'an tefsirine dair söylediklerinin pek azı muteber senedi olmayan rivayetler arasında bize ulaşmıştır ve hiç tereddütsüz çağımızda tefsirin kıymetli kaynaklarından sayılmaktadır. Fakat ayetlerin tefsiriyle ilgili olarak Hazret'ten nakledilenlerin hepsi güvenilir değildir. Çünkü Peygamber'in (s.a.a) zamanında bile o kadar yalan uydurulmuştu ki insanlara hitap ederek şöyle buyurdu:

﴿ ايها الناس قد كثرت على الكذابة³⁷ فمن كذب على متعمدا فليتبوء مقعده من النار ﴾

“Ey insanlar, bana yalan isnat edenlerin sayısı arttı. Kim kasden benim adıma söz uydurursa ateşte yerini hazırlasın.”³⁸

Bu rivayet her halükarda Allah Rasülü (s.a.a) adına söz uydurulduğunu gösteren kesin delildir. Çünkü ya Allah Rasülü (s.a.a) bu sözü söylemiştir ve rivayete göre Hz. Peygamber'e yalan yere söz isnat edenler çoktu, ya da söylememiştir ve bu durumda bu rivayet yalan yere ona söz isnat edildiğinin kanıtıdır. Dolayısıyla kendisine isnat edilen tefsirle ilgili rivayetler arasında sadece mütevatir veya kesin karine yoluyla Hz. Peygamber'den geldiğini kesin olanlara güvenilebilir. Yahut hiç olmazsa mevsuk raviler kanalıyla bize ulaşmış olmalıdırlar.

³⁷ Rivayette geçen “kızab” kelimesi “kef” harfi kesreli ve “z” de tahfifle okunabilir ve yalan manasına “kezebe” fiilinin masdarı olabilir veya “mekzub”un vasfı anlamına ve yalan manasına gelebilir. Yahut “kef” harfi fethalı ve “z” de teşdidle okunabilir ve belli bir topluluk için vasıf ve yalancılar topluluğu manasına gelebilir. Bkz: Meclisi, Muhammed Bakır, *Mir'atu'l-Ukul*, c. 1, s. 211.

³⁸ *Usülü Kafi*, c. 1, s. 114, kitabı fazlı'l-ilm, babu ihtilafı'l-hadis, hadis 1; *el-Hisal*, s. 255, babu's-selase, hadis 131; bu sözün benzeri *Nehcu'l-Belağ'a*'da, s. 665, hutbe 201'de de geçmektedir.